

Bősze Péter – Kapronczay Károly

In memoriam Grabarits István (1945–2012)

Kapronczay Károly

Az elmúlt évszázad hatvanas-hetvenes éveiben körvonalazódott a hazai gyógyszerészi múlt és gyógyszerésztörténet-írás, általában a gyógyszerészet-történetet önként ápolni akaró, az akkor a fiatalabb nemzedékhez tartozó gyógyszerészek köre, akik hivatásuk mindennapi gyakorlása mellett a „szakma” fe-

ledésbe merült múltját kívánták újjáéleszteni, szétszóródott tárgyi emlékeit egybegyűjteni, mindenki számára láthatóvá tenni. Ez a nemzedék valóban maradandót alkotott: megteremtette Kőszeg európai hírűvé vált gyógyszerészet-történeti múzeumi egységét, Győrben, Kecskeméten, Székesfehérváron, Egerben patikamúzeumot kezdeményezett, kialakított olyan szakmai köröket, amelyek – az egyetemi oktatás hiányában – a gyógyszerészet-történet hazai művelésének központjaivá váltak. E nemzedék (Szigetváry Ferenc, Rádóczy Gyula, Kóczyán Géza, Szentgyörgyi István, Blázy Árpád, Menner Ödön, Lárencz László és a többiek) meghatározó egyénisége lett Grabarits István, talán akkor a legfiatalabb, de az utolsó évtizedekben a leghatékonyabb szervezője a gyógyszerészet-történet legkülönbözőbb szakmai és társasági fórumainak. 2012. szeptember 17-én, súlyos betegségét hősiesen vállalva távozott a halhatatlanok társaságába.

Aki írt visszaemlékezést önmagáról, annak könnyű az életútját megrajzolni, munkásságát összegezni, értékelni. Grabarits István nem írt ilyet, miért is írt volna, hiszen életkora még nem indokolta, különben is tevékeny, egy időben több dolgot is végző ember volt. Még 2012 márciusában interjú adott az egyik folyóiratnak, ennek életrajzi részében maga foglalta össze élete főbb meghatározóit, gyógyszerészi pályafutása kezdetét: „Családomban a IV. Grabarits István vagyok, 1945. január 23-án Peregén (ma már összeépült Kiskunlacházával) születtem. Édesapám kiválóan gazdálkodó parasztember volt a Lacháza melletti Bankházapusztán. Az általános iskolát ezen a két helyen jártam ki. Édesapámat kulákká nyilvánították, így a váci Mezőgazdasági Technikum ajtaja bezáródott

előttem, pedig 12 éves koromban már minden munkából kivettem a részem, és biztos támasza voltam Édesapámnak a földek megművelésében. Apám halála után Édesanyámnak be kellett volna lépnie a tsz-be, közben felvettek a Debreceni Református Gimnáziumba. Ez a gimnázium fiatal felnőttként és meglett emberként is meghatározta a hitüggyekhez való hozzáállásomat, és a nemzeti kérdés, a történelmi Magyarország, a tudós társaságok, a könyvtári bűvárkodás útvesztőiben való eligazodásom. E gimnáziumban a tanárok közül nagy hatással volt rám dr. Tóth Béla, Kiss László, Nagy Géza és Nagy Mihály. A gimnázium falai között is foglalkoztatott a gondolat, hogy agrármérnök leszek, de a gimnázium negyedik osztályában ajánlotta osztályfőnökünk mindenkinek a gyógyszerészetet. Tanácsért Nagy Varjas Mátyáshoz, akkori gyógyszerészhallgatóhoz (különben rokonunkhoz) fordultam, aki nemes egyszerűséggel válaszolt: »Nem rossz ez.« Ennek hatására felvételiztem a Budapesti Orvostudományi Egyetem gyógyszerészeti karára, és elsöre felvettek, még az egyetem kollégiumába is.

Az egyetemről nagy tisztelettel emlékszem Nagy János matematika-, Körös Endre általános és szervetlen kémia professzorra, nemkülönben Burger Kálmán professzorra, akinél jelesre szigorlatoztam. Clauder, Halmi és Pandula professzor meghatározó volt gyógyszerésszé formálódásomban. Ebben szerepe volt Németh Béla kiskunlacházi gyógyszerésznek, aki igazi gyógyszerész volt. Nagy tisztelője voltam Kempler Kurt főgyógyszerésznek, akinek már akkor a gyógyszerészet-történeti írásait számon tartottam. Államvizsgám letétele után, első feleségem révén Szombathelyre kerültem, ott született Ildikó lányom is 1969-ben. Már az egyetemen hallottam dr. Küttel Dezső Vas megyei főgyógyszerészről, akit felkerestem »állásügyben«. Alaposan kikérdezett tanulmányaimról, iskoláimról, és azonnal elvitt Bartha Béla igazgatóhoz. Így lettem 1971. január elsejétől a Vas Megyei Gyógyszertári Központ leltárbrigád-vezetője, így kerültem kapcsolatba Szigetváry Ferencsel, a Kőszegi Patikamúzeum későbbi igazgatójával is. Ő mondta: »Apucinál (Küttel Dezső főgyógyszerésznél) illik tudományoskodni«. Innen kezdődött az én tudományos kutatói életem és örök barátságom Szigetváry Ferencsel. Első gyógyszerészet-történeti tanulmányom az I. Magyar Gyógyszerkönyvvel foglalkozott, és kiadásának centenáriuma jelent meg. Szombathelyen Szigetváry Ferenc vezetésével

előkészületek történtek egy megyei gyógyszerészet-történeti kiállítás megszervezésére, amelyre a tárgyakat nemcsak Szigetváry Ferenc gyűjtötte össze, hanem maga restaurálta, vele jártam a gyógyszertárakat, gyűjtöttük össze az 1971-ben, Kőszegen megnyílt kiállítás tárgyait. Ezzel kapcsolatban fogalmazódott meg az a gondolat, hogy Kőszegre hozzák vissza az innen elvitt egykori Jezsuita patika teljes bútorzatát, létesüljön Patikamúzeum. Ez találkozott Antall Józsefnek, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum mb. főigazgatójának, a Magyar Orvostörténeti Társaság főtákarának elképzeléseivel, és hogy ott ne csak gyógyszerészet-történeti múzeum, hanem könyvtár és szakmai kutatóközpont is legyen. Hatalmas szervező munka volt, amelynek részese is lettem. Így kötődött össze életem az orvostörténelemmel, azokkal a tudományos társaságokkal és szervezetekkel, amelyek meghatározták életem további alakulását.”

Grabarits István jelentős szerepet vállalt a kőszegi patika-múzeum szervezésében, anyaggyűjtésében és általában a kiállítás szervezésében. Ekkor érlelődött meg benne a gondolat, hogy gyógyszerészet-történelem tárgykörében doktori fokozatot szerez. 1980-ban megvédte *A XVIII. századi magyarországi materia medica és annak értékelése* című disszertációját, amely elmélyült kutatói munka eredménye lett. A „gyógyszerészet-történelem doktora” megtisztelő címmel kevesen rendelkeztek, az akkori ifjabb nemzedék körében csak Grabarits István. 1977-ben elvált, új munkahelyet Kalocsán talált. Erről így írt: „Olvastam egy álláshirdetést, hogy Kalocsán OTP-lakásjoggal, belvárosi gyógyszertári vezetőt keresnek. Megpályáztam, így lettem a 12/44-es gyógyszertár vezetője. Az egyik beosztott gyógyszerész a feleségem, Iház Zsuzsanna volt. Az ő édesapja és nagyapja, Iház Nándor szintén gyógyszerészek volt. 1979-ben született István fiunk, aki most viszi a patikát. Szegeden végzett, nagyon szereti a gyógyszertári munkát. Kisebbik fiunk, Gábor 1981-ben született, ő gépgyártástechnikával foglalkozik.”

Az 1970-es évek végén a gyógyszerész-történészek közül többen sajnálták Grabarits István váratlan döntését, viszont kétkedéseiket ő maga cáfolta meg: 1978-tól a kalocsai Érseki Főkönyvtár rendszeres kutatója lett, elmélyült kutatásokat végzett az értékes orvos-, gyógyszerészet-történeti és botanikai munkákban, 1981-ben először Kalocsán, majd Budapesten, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban kiállítást rendezett Kalocsa könyvritkaságaiból, tudománytörténeti kéziratáiból. Az előbb idézett nyilatkozatában erről így szólt: „A kalocsai Érseki Könyvtár aranybánya, 800 kötet 1800 előtti orvosi könyvet találtam. Azt kell mondanom, hogy az egyetemi és a Széchényi Könyvtár mellett Kalocsán őrzik a legtöbb orvosi kódexet, ősnymtatványai felbecsülhetetlen értékűek.”

Nevéhez fűződik a kecskeméti Orvos- és Gyógyszerészet-történeti Múzeum megszervezése, kiállításának szakmai előkészítése és megrendezése. (Sajnos ma már nem az eredeti helyén látható.) Szakmai elismerését jelentette, hogy a Magyar Orvostörténeti Társaság és a Magyar Gyógyszerészi

Társaság közös gyógyszerészet-történeti szakosztályának 1984 és 1992 között alelnökeként, majd 1992 és 2001 között elnökeként működött. Szervezésében kiváló szakmai előadások voltak, nem rajta múltott, hogy az 1990-es években bizonyos távolodás történt az MGYT és a MOT között, új formák születtek a tudományos társasági életben. A Magyar Orvostörténeti Társaság 1994-ben alelnökévé választotta, e tisztséget haláláig betöltötte. Hosszas mérlegelés után 2002-ben – 22 támogatóval – megalapította a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaságot, amelynek haláláig elnöke maradt. A Magyar Gyógyszerészi Társaság új alapszabályzata csak

gyógyszerész tagokat fogadott el, ennek következtében a gyógyszerészet-történeti szakosztály tagságának legalább 80%-át elvesztették volna, mivel a bölcsészek (könyvtárosok, történészek, levéltárosok stb.), botanikusok, műszaki végzettségűek nem lehettek volna tagjai a társaságnak. Elsősorban Grabarits Istvánnak köszönhető, hogy a negyedévenkénti tudományos ülések, az évente megrendezett gyógyszerészet-történeti nyári egyetem népszerűvé vált nem csak a gyógyszerészet-történészek körében. Az utolsó hármat már határon túli magyar városban (Nagyvárad, Szabadka, Pozsony) rendezték meg, így találkozási lehetőséget nyújtott az ott élő magyar gyógyszerészeknek. A Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaságot a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Társaság is tagtársaságainak sorába fogadta, maga Grabarits István is tagja lett a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Akadémiának is. A Román Gyógyszerésztörténeti Társaság is tiszteletbeli tagjai sorába hívta.

A rendszerváltozás éveiben Grabarits István aktív résztvevője és alakítója lett a gyógyszerészi közéletnek, egyik szervezője volt a Magyar Gyógyszerészi Kamarának, amelynek 1989 és 2003 között vezetőségi tagja, 1991 és 1994, majd 1999 és 2002 között alelnöke is lett. Tudományos munkásságának elismerését jelentette, hogy a Szegedi Tudományegyetem címzetes egyetemi docensi ranggal tisztelte meg. Az 1990-es évek derekán magánosította az addig vezetése alatt álló kalocsi gyógyszerertárat, és sikeres vállalkozóvá vált.

Pályafutása alatt számos kitüntetésben részesült, 1991-ben Kiváló Gyógyszerész lett, 2000-ben elnyerte a Magyar Orvostörténeti Társaság Wessprémi István-, 2001-ben a Magyar Gyógyszerészi Társaság Ernyey József-jutalomérmét, 2003-ban Kalocsa város Életműdíjjal tüntette ki, és ebben az évben a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztí kerestjét, az Egészségügyi Minisztérium Pro Sanitate díját is megkapta. 2001-től az ETT Gyógyszer-alkalmazási Bizottsága, 2002-től a MTA Orvostörténeti Munkabizottsága hívta tagjai sorába. 2012. augusztus 20-án Kalocsa város Egészségügyi Díját kapta meg, amelyet már a kórházi betegágyánál adtak át.

Három évvel ezelőtt súlyosan megbetegedett, hősi küzdelmet vívott a betegséggel, meg akart gyógyulni, legalábbis hasznossá tenni magát a tudomány és a hétköznapok világában. Belső energiái 2012. szeptember 18-án elfogytak.

Emlékét megőrizzük.

Bősze Péter

Váltig gondolkozom: mi végre az a hihetetlen tudás, ismeret, amelyet hangyaszorgalommal vagy még azon túl is gyűjtöttél életedben, rendszerezted a fejedben, hogy erre építs várakat (múzeumokat, könyvtárakat, tudományos társaságokat, írásokat, könyveket stb.), ha egyszerre, egy pillanat alatt szertefoszlik. Hasznosítod odaát? Avagy tudásunk, mint mi magunk, csak láncszeme a földi életnek, az apa, a fiú, a gyermek meg sok-sok nemzedék előre is, hátra is ható folyamatának? Agysejtjeink szorgoskodása, a tudásmolekulák buzgalma hallgataggá válik, ha a szív megáll, és a többi néma csend. Utazó innen még nem tért meg, hogy mondjon valami biztatót. Ilyesmik villantak fejemben, amikor feleséged felhívott, és nehezen mondta, vagy inkább sóhajtotta, hogy elköszöntél tőlünk. Látlak, amint előadásaidat tartod a Magyar orvosi nyelv tantárgy óráin a Semmelweis Egyetemen; először fiatalosan állva, menve, majd betegségrébe kényszerítve. Mondandódat – téged idézve – „a receptirodalom és a gyógyszerkönyvek történetének fonalára fűzve” adtad elő, fürkésző vigyázással, hogy az orvostanhallgatók is megértsék, útravalóként vigyék majdani pályájukon. Felütöm a Magyar orvosi nyelv tankönyvét, és magával ragadnak soraid, a „Gyógyszerkönyvek születése” című fejezeted gondolatvilága. Hallom kedves, visszafogott hangod; a valóban nagy emberek szerénységével beszéltél. Most sajnálom igazán, hogy csak rövid ideig ismerhettelek.